Les Cases Pairals Catalanes

CARLES - ROBERT

Torroella de Montgrí

Aquesta vila empordanesa té una il·lustre història. Estratègicament situada dalt d'una altura que domina una vasta i fecunda plana, com poques n'hi hagi, recolza d'una banda en el massís calcari del Montgrí i per l'altra contempla la cinta de plata del Ter, que devalla majestuós la seva darrera tramada devers la mar propera. Torroella, la vila vella de la cançó, la Turricella de Montegrino dels textos medievals, reuneix uns encants i uns atributs que no poden exhibir moltes de les seves germanes.

Els segles XIV i XV marquen la màxima esplendor de la població. Dues circumstàncies hi contribuiren: la d'ésser gairebé port de mar, en una època en què l'aigua salada no havia reculat tant com ara; la d'ésser amb Figueres, Pals i Palamós, vila reial. Els comtes-reis l'afavorien perquè hi feien estada en el palau que hi posseien, perquè hi tenien un gran vedat de caça, perquè Torroella a la frontera del comtat d'Empúries els servia d'espasa dreta al cor de les terres veïnes d'aquells turbulents feudataris del poder reial.

El palau, en la cellera de la vila, aquesta concebuda en quadrícula com un campament romà, era a redós de l'església parroquial, ella mateixa exquisida petita catedral gòtica, a la qual s'unia per un punt sobre el carrer. Es conserva una galeria també gòtica, de la mellor factura, imitació miniaturada de la galeria del Palau de la Generalitat de Barcelona. La gràcia de columnates, capitells i punts d'ametlla podrà ésser ben apreciada esguardant les fotografies.

A un erudit gironí, recercador emèrit, autor d'interessants estudis d'història local i comarcal, Pelai Negre i Pastell, amo de dues importants pairalies a Torroella de Montgrí i a Castelló d'Empúries, devem l'historial de Casa Carles penúltima posseidora de l'immoble en successió directa, avui provinent de Robert-Carles.

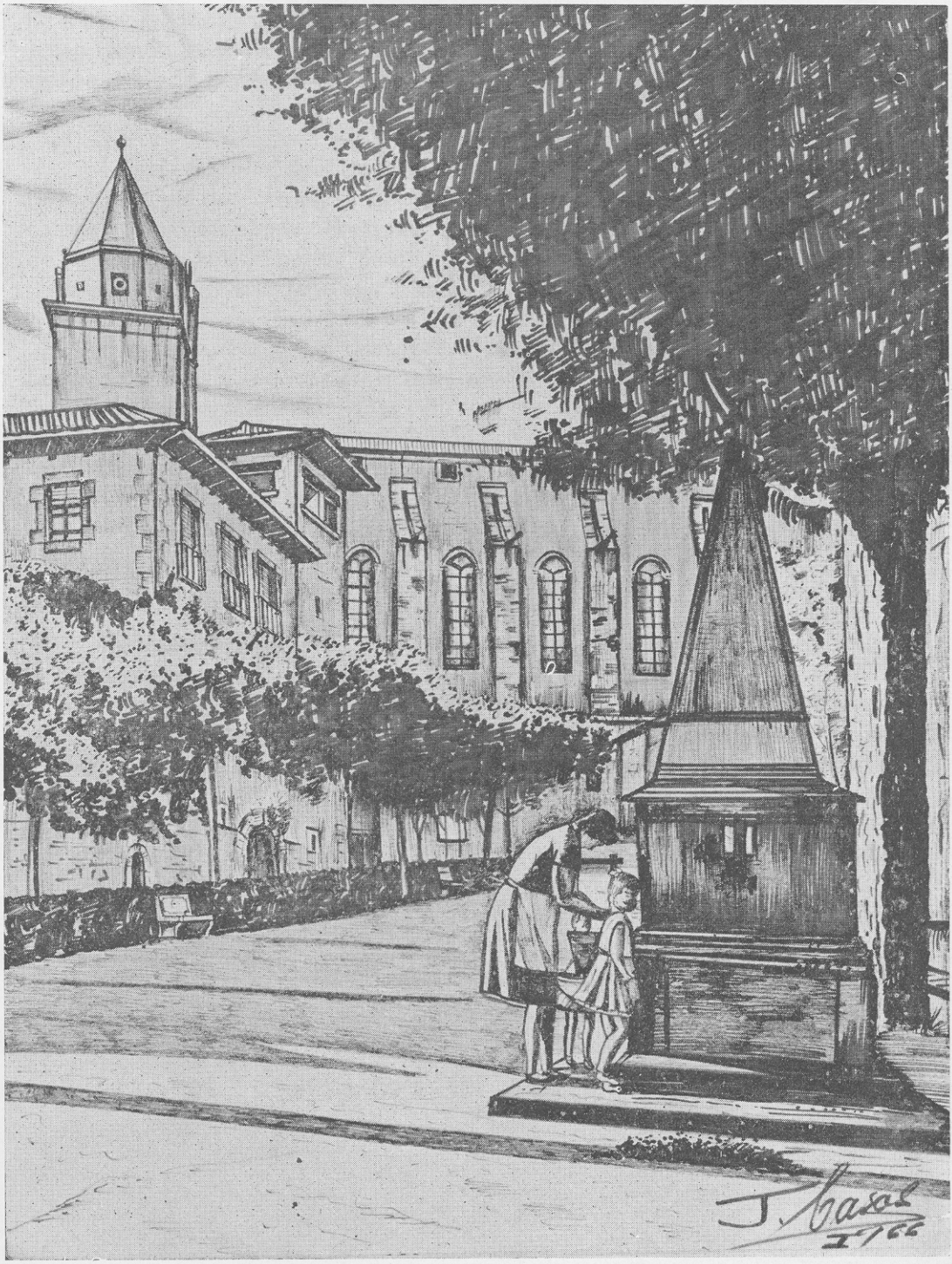
Tot fa creure que els comtes-reis devien establir palau i deveses a favor de la família Llabià, que havia tingut el govern i l'administració dels béns reials de Torroella; dels Llabià, per enllaços matrimonials, aquells passaren a una altre noble família empordanesa, els Biure. Una senyora d'aquest llinatge es casà amb un de la casa Oms, un hereu de la qual, Aleix de Sentmenat i Oms, veié els béns posats a l'encant, entre ells les antigues posessions reials. L'Ajuntament de Torroella, amb una decissió que l'honora, volgué conservar per a la comunitat aquest lot memorable i li foren adjudicats els béns l'any 1642. Per últim, directament o a través d'algun posseidor intermediari, no importa, el cert és que a principis del segle XIX la casa estava en poder de la família dels Carles.

En els nostres records d'infantesa encara hi ha l'imatge d'una venerable velleta, Rosa de Ferrer i de Manresa, vídua de Joaquim de Carles i Mendoza. El matrimoni havia tingut quatre fills, tres nois: Joaquim, Emili, Eduard i una noia Dolors. Els tres barons moriren sense successió; la donzella contragué noces amb Robert Robert i Surís, successivament marqués pontifici de Serra i Sant Iscle, marqués de Robert pel rei, comte de Torroella de Montgrí amb grandesa d'Espanya, diputat a Corts per Torroella fins a les eleccions de la Solidaritat catalana de 1907; després d'haver estat un dels dos únics diputats antisolidaris vencedors, tingué el gest intel·ligent de renunciar l'acta.

El darrer hereu dels Carles, en línia directa, Joaquim, heretà el seu nebot, fill del matrimoni Robert-Carles, deixant-li la casa de Girona, mansió on s'estatjà Alfons XIII, avui museu diocesà; la casa de Torroella; la muntanya de Sant Sebastiá de Palafrugell, entre altres pertinences. Joaquim de Robert i de Carles i la seva esposa, Mercè Rocamora, d'una opulenta família barcelonina foren els promotors de la reconstrucció a fons del noble casal, per tal de millorar-lo i modernitzar-lo.

El seu primer gran encert fou de confiar el projecte de reforma al saber professional de l'arquitecte gironí Rafel Massó i Valentí, l'home que havia restaurat insuperablement velles pairalies: La Riba, del Burch, a la Vall de Bianya; l'antiga casa Foixà a Girona, entre altres, l'home que era coautor amb Josep Ensesa i Pujades i Josep Ensesa i Gubert, de la urbanització de S'Agaró, a la Costa Brava, que tant bé ens fa quedar devant del món enter. Doncs bé: Massó i Valentí amb la carta blanca que rebia del matrimoni Robert-Rocamora, si bé amb l'aval del bon gust d'aquest realitzà una obra per damunt de tot encomi.

Encara que en aquesta ocasió la casa-edifici tingui una certa primacia sobre el llinatge, seguint Pelai Negre, direm suscintament que a mitjan segle XVI Rafel Montserrat Carles inicià la notícia documental de la família, la qual veiè augmentat el seu cabal quan Nicolau Carles contragué matrimoni amb Mariana Tor de Bagur, d'una acabalada casa empordanesa.

Un bell aspecte de la Torroella monumental constituit per l'històric palau reial «El Mirador» i l'Església Parroquial.

Dibuix de Josep Casas.

Entre els descendents dels Carles esmentem Francesc Carles i Pla, magnífic senyor segons títol que li donà el seu fill, capità cuirasser de l'exèrcit reial; Josep Ramón de Carles i de Puig era brigadier l'any 1825. El títol de noblesa els fou concedit per Felip V l'any 1737, en la persona de Martí de Carles i Teixidor.

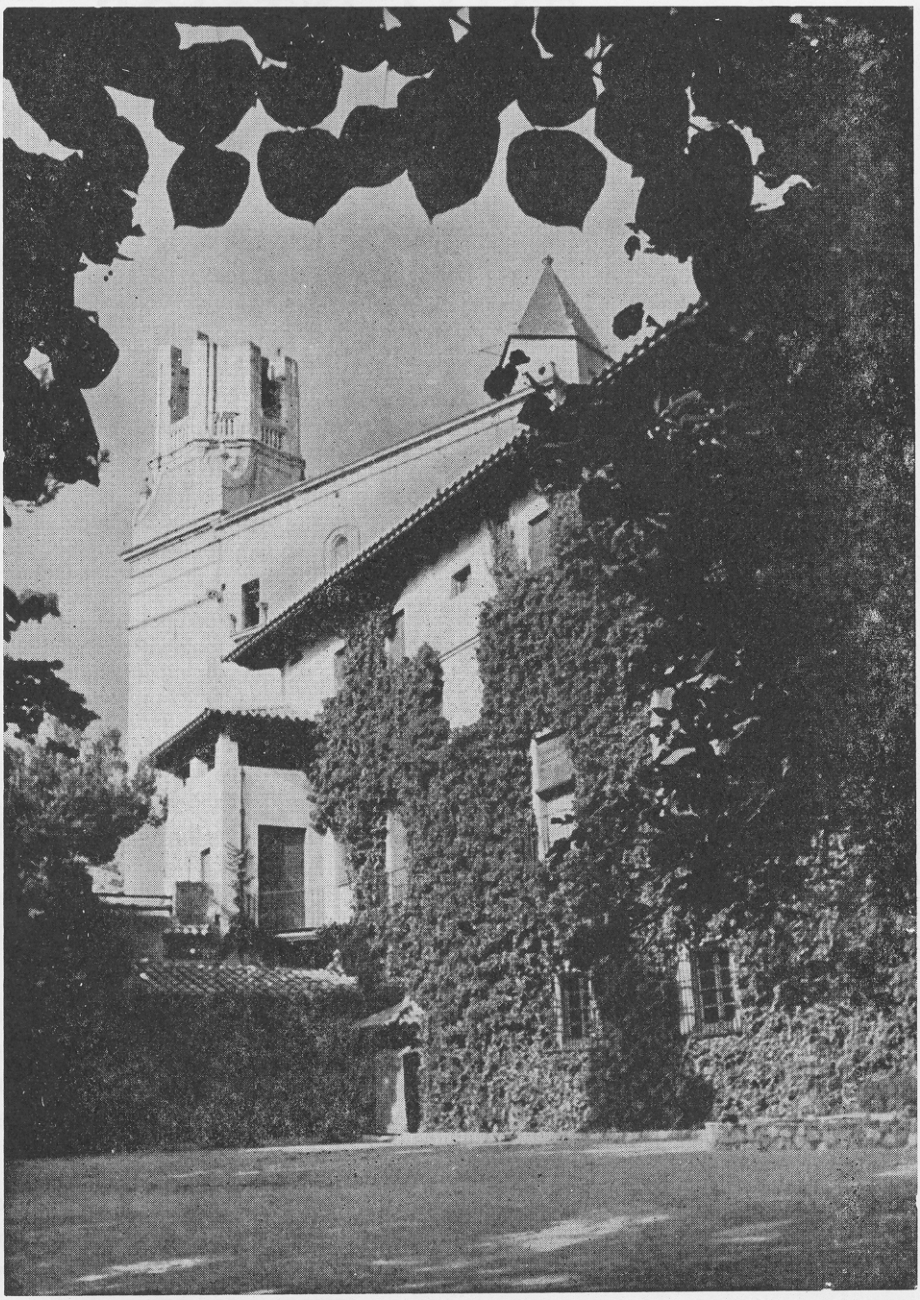
La casa Robert-Carles disposa de béns patrimonials rústics a Sobrestany, l'Estartit i el pla de Torroella; vells masos de rang arquitectònic, masos nous construits de nova planta pel primer comte de Torroella; conreus variats propis de l'Empordà i lots de bestiar de peu forcat, ahir nodrides eugassades. La parceria és el mètode utilitzat d'explotació.

Per últim, reservem unes breus pinzellades per descriure el màxim honor de la Casa Carles: haver estat les seves parets sojorn de testes coronades. Consta, en efecte, que Jaume I, ja vell, sortí de Torroella per encaminar-se a Lió, l'any 1274, per tal d'assistir al Concili convocat pel papa a la ciutat francesa. Consta que Joan I, l'Amador de la Gentilesa, sortí de Torroella, on sojornava, per anar a caçar als boscos de Foixà, on trobà la mort. El «Manual dels Novells Ardits» ho diu en aquests termes: «Morí lo Rey en Johan ixent de Torroella e vinent per son camí caçant. E fo descavalçat en lo camí, on li vech lo mal e ans que fos a Girona morí i fo-hi portat mort».

Els vedats o deveses torroellenques estaven en una gran illa del Massot o del Pinell formada per dos braços del Ter. El comte d'Empúries Ponç Hug IV se servia de la seva potestat sobre el riu a Verges per obturar el corrent, cosa que provocava una gran secada en la devesa, feia fugir la caça i matava de set el bestiar. Aquesta conducta encengué les ires de Jaume II, el qual ordenà la construcció del castell de Montgrí i formulà a la Cort de Girona de 1302 un memorial de greuges contra el comte. Aquest, segurament més impressionat pel primer que pel segon, amb prudència decidí d'acabar la picabaralla i sotmetre's per sempre al seu poderós senyor. En definitiva, una mesura de bon seny.

JOAQUIM DE CAMPS I ARBOIX

(«Les cases pairals catalanes». Edicions «Destino». Barcelona.)

Façana interior de la noble casa pairal Carles-Robert —històric palau «El Mirador»— antiga residència dels monarques catalans.

Foto Montaner.